

Velen geroepen, weinigen uitverkoren

Aren van Waarde

Voor sommige Nederlanders is het een beruchte Bijbeltekst: “Velen zijn geroepenen, maar weinigen uitverkorenen”. De tekst roept hel en verdoemenis predikende dominees in herinnering die het hun gehoor elke zondag inwreven: “Jullie zitten hier nu wel in groot aantal en jullie horen het roepen van God maar slechts een enkeling onder jullie zal worden behouden. Denk aan het Schriftwoord: velen zijn geroepenen, maar weinigen uitverkorenen. Alleen die weinigen worden gered”.

Wonderlijk dat voorgangers dit hun gehoor konden voorhouden terwijl niemand protesteerde. Want het is een schrijnend voorbeeld van misbruik van het woord van God. Zulk misbruik heeft er een handje van om Bijbelteksten precies het omgekeerde te laten zeggen van wat ze in werkelijkheid betekenen.

In de Statenvertaling (of de Engelse King James bijbel) komt de tekst tweemaal voor, in moderne vertalingen maar éénmaal. Dat is een handschriftenkwestie. Hoewel de eerste Schriftplaats omstreden is, werpt die een verrassend licht op de uitspraak van Jezus. We zullen daarom beide passages onderzoeken.

Om zijn hoorders in te prenten dat “eersten de laatsten zullen zijn, en laatsten de eersten” vertelde Jezus de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard (Mattheüs 20:1-16). Aan het eind van dat verhaal merkte Hij op: “Zo zullen de laatsten de eersten zijn, en de eersten de laatsten; want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren” (Mattheüs 20:16, Statenvertaling).

Korte tijd later vertelde Hij de gelijkenis van de koninklijke bruiloft (Mattheüs 22:14). Een gast zonder feestgewaad werd daar de zaal uitgegooid en kwam in de nachtelijke duisternis buiten het paleis terecht. Waarop Jezus liet volgen: “Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren” (Mattheüs 22:14).

Werk in de wijngaard

Waarop “velen zijn geroepen” in de eerste geschiedenis betrekking heeft is niet moeilijk te begrijpen. De landheer in de gelijkenis is immers voortdurend bezig om arbeiders te rekruteren. Hij doet dat al “s morgens vroeg” (vlak na zonsopgang,

volgens de Joodse telling het eerste uur), maar ook “omstreeks het derde uur” (om negen uur in de ochtend), “omstreeks het zesde en negende uur” (om twaalf uur en drie uur 's middags), en zelfs nog “omstreeks het elfde uur” (om vijf uur, vlak voor zonsondergang). De hele dag is de goede man bezig om mensen naar zijn wijngaard te roepen (Mattheüs 20:1,3,5,6).

“Velen zijn geroepen” slaat in het bijzonder terug op het achtste vers. Daar lezen we: “Toen het nu avond geworden was, zei de heer van de wijngaard tot zijn beheerder: **Roep** de arbeiders en betaal hun het loon, **te beginnen bij de laatsten**, tot de eersten”. Allen die naar de wijngaard waren gegaan, werden geroepen en waren inbegrepen bij de “velen”.

Waarop “weinigen zijn uitverkoren” betrekking heeft is evenmin moeilijk te achterhalen. In de gelijkenis is er maar één groep mensen aan wie de landheer bij voorbaat zijn bedoelingen bekend maakt. Alleen met de arbeiders die bij zonsopgang werden gehoord onderhandelde hij en sprak hij af dat ze aan het eind van de dag als loon een “penning” (d.w.z. een denarius) zouden ontvangen (Mattheüs 20:2). Allen die later kwamen werden van zijn bedoelingen niet op de hoogte gesteld. Die kregen te horen: “Wat billijk is zal ik u geven” (Mattheüs 20:4). Ze moesten maar afwachten wat ze zouden krijgen. Ze gingen aan het werk in goed vertrouwen. Alleen de eerste groep wist precies waar ze aan toe was. Zij waren uitverkorenen, want hun was inzicht gegeven in de plannen en bedoelingen van de heer (vgl. Mattheüs 13:11). De overigen bleven onwetend.

In het verhaal van Jezus worden niet alleen de “uitverkorenen” maar beloond. Integendeel, zowel de eersten als de laatsten, allen, hoewel “velen”, ontvangen een vol loon (Mattheüs 20:9-10,14). Zo toont de landheer zijn barmhartigheid en goedheid. Hij voorziet in het levensonderhoud van hen die de hele dag hebben gewerkt maar ook van hen die door omstandigheden pas later aan het werk konden gaan.

De bruiloft van de kroonprins

Wie in het tweede verhaal geroepen zijn, is ook duidelijk. De koning in de gelijkenis heeft moeite om de feestzaal voor de bruiloft van zijn zoon vol te krijgen. Zijn slaven doen hun uiterste best om de gasten aan een eerder verzonden uitnodiging te herinneren, en het feest belooft echt geweldig te worden (Mattheüs 22:4), maar het regent afzeggingen. Men vindt zijn eigen werk op het land, zijn eigen zaak of baan véél belangrijker dan het feest van de koning (Mattheüs 22:5). Wanneer de boodschappers terugkomen en blijven aandringen, worden de boden

van de koning uiteindelijk zelfs mishandeld en gedood, nota bene door de mensen die de koning op zijn feest had willen zien! (Mattheüs 22:6).

Uiteindelijk is de vorst gedwongen om zijn dienaren naar buiten te sturen, naar de wegkruisingen, of het terrein voor de stadspoorten, en allen te roepen die daar rondhangen. Reizigers en handelslui, maar ook dieven, rovers en prostituees (Mattheüs 22:8-10, vgl. Genesis 38:14-19, Nehemia 13:15-22, Lukas 10:30). Alleen zó weet hij de feestzaal vol te krijgen.

“Vele geroepenen” zijn zij die een uitnodiging voor het feest hebben ontvangen. Zowel de respectabele stadsbewoners, die door de slaven van de koning werden herinnerd aan het feit dat de tijd voor het feest was gekomen (Mattheüs 22:3-6), als de onverwachte gasten, die van het gebied buiten de stad naar de feestzaal werden gebracht. Van al die mensen wordt in de gelijkenis gezegd dat de dienaren van de koning hen tot de bruiloft gingen “roepen” (22:3,9).

Wie in het verhaal de “weinige uitverkorenen” zijn, is ook duidelijk. De mensen die pas op het laatste nippertje werden uitgenodigd waren niet uitverkoren. Mattheüs benadrukt dit door te schrijven dat de boden van de koning allen moesten roepen die ze op de weg zouden “vinden” (22:9) en allen samenbrachten die zij “vonden” (22:10). De aanwezigheid van het straatvolk bij het feest was niet gepland. Zij waren niet speciaal voor de bruiloft geselecteerd.

Uitverkoren waren de “genodigden”, noeste en hardwerkende mensen aan wie de koning lang van te voren al een uitnodiging had gestuurd (22:3,4). Maar toen de grote dag van het feest aanbrak, weigerden ze om te komen. Hun weigering was zelfs zó hardnekkig dat ze zich uiteindelijk aan de dienaren van de koning vergrepen.

In het verhaal van Jezus is het niet zó dat “uitverkorenen” worden beloond terwijl “velen” worden gestraft. Integendeel, juist de uitverkorenen lopen het feest mis terwijl mensen die niet zijn uitverkoren, “bozen en goeden” (Mattheüs 22:10), mogen delen in de vreugde.

De gast zonder bruiloftskleed

In de gelijkenis van de bruiloft wordt behalve de genodigden en het straatvolk nog één andere persoon vermeld. Wanneer de koning met veel moeite zijn zaal vol heeft weten te krijgen, ziet hij daar “een mens die niet bekleed is met een bruiloftskleed” (Mattheüs 22:11). Met die persoon wordt korte metten gemaakt:

hij wordt door de dienaren van de koning gegrepen, geboeid en het paleis uitgegoid (Mattheüs 22:13).

Uit de vraag van de koning: “Hoe bent u hier binnengekomen?” (Mattheüs 22:12) valt af te leiden dat deze gast niet behoorde tot de mensen die kort tevoren van de straat waren geplukt. Dat straatvolk bestond uit gepeupel dat je normaliter niet in het koninklijk paleis zou verwachten: kooplieden, zwervers, hele en halve criminelen, dieven en prostituees. De dienaren van de koning hadden tegen hen gezegd dat ze zich moesten wassen en omkleden alvorens ze de feestzaal konden binnengaan. Om zwervers te kunnen ontvangen had de koning bij de ingang van het paleis ongetwijfeld watervaten geplaatst, en fraaie gewaden neergelegd, zodat de gasten zich konden omkleden.

Waarom de ene gast geen bruiloftskleed droeg wordt in de gelijkenis niet verteld. Toen de koning naar de reden vroeg, durfde de man niets te zeggen, hij deed er het zwijgen toe (Mattheüs 22:12). Hij kan echter maar één reden voor zijn handelwijze hebben gehad. Deze gast voelde zich hoog verheven boven de zwervers die door de koning naar de feestzaal waren gebracht. Als hij een bruiloftskleed had aangetrokken, zou hij zich niet van de overige aanwezigen hebben onderscheiden. Toeschouwers zouden dan kunnen concluderen dat hij óók zo’n oplichter, zwerver, dief of misdadiger was. Dáárvóór wilde hij beslist niet doorgaan, het moest vooral duidelijk zijn dat hij een heel ander iemand was, een oppassende en welgestelde burger, een bijzondere genodigde, een uitverkorene. Zijn eigen kleren waren van even fraaie snit en van even goede kwaliteit als de gewaden van de koning....

Net als de “uitverkorenen” in de eerste gelijkenis, de arbeiders van het eerste uur, had deze gast moeite met de goedheid van de vorst. Hij vond het ongepast dat onwaardigen werden bekleed met heerlijkheid. Zijn oog was boos (Mattheüs 20:15). Hij wilde wel naar het feest komen, maar alleen in zijn eigen kledij. Daarmee beledigde en greefde hij de vorst diep. Voor straf werd hij buiten het paleis geworpen, in de “buitenste duisternis”, zó ver weg dat hij zelfs geen straaltje licht dat van het hof uitging meer kon onderscheiden. “Wenen en tandenknarsen” begon hij niet te doen nadat hij uit het paleis was geworpen, dat deed hij al toen hij nog in de feestzaal was. Knarsetandend had hij opgemerkt dat hoeren en tollenaars aan dezelfde tafel mochten aanliggen als hij, en in zijn hart had hij geweend over het feit dat het onderscheid tussen bozen en goeden op zo’n schandelijke wijze werd uitgewist. Gasten in een feestzaal horen echter vrolijk en blij te zijn. Wie weent en tandenknarst hoort buiten.

Besluit

Tussen de eerste en de tweede gelijkenis bestaat er een duidelijk verband. In beide geschiedenissen zijn de “uitverkorenen” mensen die moeite hebben met de goedheid van de heer. Ze vinden het onverdraaglijk dat anderen op dezelfde manier worden behandeld als zij. Ze hadden altijd gemeend dat alleen uitverkorenen maar in de feestvreugde mochten delen, en ze waren diep teleurgesteld toen ze ontdekten dat er velen waren geroepen. De textus receptus heeft de uitspraak van Jezus terecht zowel in Mattheüs 20:16 als Mattheüs 22:14 geplaatst.